

УДК 378.18.7
Л 33

Ольга ЛЕЦЬ,
*аспірантка лабораторії громадянського
та морального виховання Інституту
проблем виховання НАПН України,
м. Київ, Україна*

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Лець О. Г. Методика організації позааудиторної діяльності студентів засобами мистецтва. У статті розглядається сутність поняття позааудиторної діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі. Визначено особливості та роль позааудиторної діяльності студентів засобами мистецтва майбутнього вчителя. Обґрунтовано методику організації позааудиторної діяльності студентів та виокремлено педагогічні умови організації позааудиторної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва.

Ключові слова: позааудиторна діяльність, методика організації позааудиторної діяльності студентів, естетично-етична культура, мистецтво.

Лець О. Г. Методика организации внеаудиторной деятельности студентов средствами искусства. В статье рассматривается сущность понятия внеаудиторной деятельности в высшем педагогическом учебном заведении. Определены особенности и роль внеаудиторной деятельности студентов средствами искусства будущего учителя. Обоснована методика организации позааудиторной деятельности студентов и выделены педагогические условия организации внеаудиторной деятельности студентов средствами педагогических учебных заведений средствами искусства.

Ключевые слова: внеаудиторная деятельность, методика организации внеаудиторной деятельности студентов, нравственная культура, искусство.

Lets O. Methods of extracurricular activities for students through art. In the article the essence of the concept of extracurricular activities at higher pedagogical education is viewed. The features and the role of extracurricular activities of students are determined through the art of future teachers. The effectiveness of methods of organization extracurricular activities in higher educational institutions is justified. The role and function of the curator is described.

Key words: extracurricular activities, methods of organization extracurricular activities of students, curator, moral culture, art.

Постановка проблеми. Зростання вимог до професійної підготовки фахівців у сучасних умовах конкуренції на ринку праці потребує реалізації інноваційних підходів до системи формування професійної та естетично-етичної культури особистості. На думку багатьох сучасних дослідників, означений процес передбачає активізацію застосування різноманітних форм і методів, прийомів і засобів виховання, постійного виявлення результатів виховних впливів, корекції змісту і методики [3: 15].

З огляду на це, виховна робота у вищому навчальному закладі реалізується у процесі виховання, що, за визначенням М. Фіцули, розглядається як система виховних заходів, спрямованих на формування цілісної, гармонійно розвиненої особистості [11] та в сучасних умовах набуває особливої актуальності і значущості.

Мета статті – визначити та обґрунтувати методику організації позааудиторної діяльності студентів засобами мистецтва та визначити педагогічні умови організації позааудиторної діяльності студентів.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій.

На початку третього тисячоліття в умовах модернізації освітньої системи України, спрямованої на інтеграцію до європейського простору, особливої актуальності набувають завдання виховати українську інтелігенцію, якій був би притаманний високий рівень естетичної культури.

У зв'язку з цим, виняткового значення потребує підготовка майбутніх учителів, ерудованих спеціалістів, здатних адекватно сприймати, тонко і високо цінувати мистецтво, зберігати традиції, примножувати духовні й матеріальні надбання українського народу. На важливості розвитку естетичної культури сучасного українського суспільства, зокрема виховання естетичних смаків у студентської молоді, наголошують чинні державні документи (Закон України «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання студентської молоді, концепції естетичного виховання), в яких зазначено, що безперервний процес виховання передбачає естетичну освіченість особистості.

Виклад основного матеріалу. Виховання у студентської молоді естетичних смаків засобами мистецтва передбачає вироблення вмінь власноручно примножувати культурну спадщину рідного народу, відчувати й відтворювати прекрасне у різних сферах життєдіяльності. Отже, розв'язання проблеми виховання естетичних смаків у студентів залежить від ефективної організації навчально-виховного процесу, використання на практиці різноманітних форм, методів і засобів впливу на естетичну свідомість та самосвідомість особистості.

Варто зазначити, що окреслена проблема знайшла відображення у працях філософів (В. Андрущенко, Л. Антонова, М. Бахтін, Ю. Борев, І. Зязюн, Л. Левчук О. Семашко, та ін.), психологів (І. Бех, Л. Виготський, Б. Теплов та ін.). Означене питання було у полі зору педагогів-класиків (А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) і залишилося актуальним для сучасних учених (Т. Ба-

бенко, Дряпіка, Н. Калашник, В. Кузь, Л. Масол, Б. Неменський, Н. Миропольська, Г. Падалка та ін.).

Процес виховання естетичних смаків молоді досліджувався вченими у різних аспектах, а саме: теоретичні положення про естетичний розвиток (Е. Абдулін, Б. Неменський, Ю. Усов, Г. Петрова, У. Суна, В. Толстих та ін.); теорія і методика естетичного виховання у вищій школі (В. Дряпіка, С. Мельничук, Г. Падалка, О. Рудницька, та ін.); теоретично-методологічний аспект (О. Дивненко, С. Долуханова та ін.).

Більшість учених переконливо доводять, що естетичні смаки – комплексне і багатогранне особистісне утворення; їх формування може здійснюватися за допомогою різноманітних засобів. На важливій ролі мистецтва як засобу виховання естетичних смаків наголошували вчені Є. Антонович, В. Бойчук, Л. Масол, Г. Мельник, В. Мусієнко, В. Радкевич, Л. Савка, В. Тищенко, В. Титаренко та ін. У концепціях зазначається, що твори мистецтва розкривають безмежне поле креативності та мудрості народу і збагачують внутрішній емоційно-почуттєвий світ особистості.

Аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми свідчить про те, що нині потребує ґрунтовного вивчення реальний стан якості виховання естетичних смаків студентської молоді засобами мистецтва, оскільки не дістали повного теоретичного обґрунтування педагогічні умови виховання естетичних смаків у майбутніх педагогів у процесі позааудиторної діяльності.

Сьогодні, серед дослідників немає єдиної думки щодо визначення сутності поняття «позааудиторна діяльність» і, відповідно, її видів, проте у педагогічному словнику дається наступне визначення позааудиторної діяльності – це спеціально організовані і цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення і розширення знань, одержаних в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [5: 167].

На підставі цього вітчизняний вчений Г. Овчаренко визначає такі напрями позанавчальної діяльності у ВНЗ: науково-дослідницька, суспільно-політична, художньо-естетична, трудова, історико-культурна й етнографічна, фізкультурно-спортивна, організаційно-управлінська, що відповідають специфіці стадій соціалізації студентської молоді. Провідне значення в позанавчальній діяльності, на думку дослідниці, має змістовний компонент, оскільки йому властиво змінюватись залежно від традицій ВНЗ та фаху майбутнього спеціаліста [9].

Обґрунтовуючи значення позааудиторної діяльності, О. Стоян запропонував авторську структуру позааудиторної діяльності студентів, у якій виокремив чотири групи:

- самостійна робота з підвищення професійного рівня (конспектування першоджерел, підготовка до лекцій і семінарів, виконання курсових робіт, читання спеціальної літератури);

- участь у створенні культурних цінностей (суспільна робота, заняття на факультеті суспільних професій, науково-дослідницька діяльність, участь у художній самодіяльності, любителівські заняття);

- засвоєння культурних цінностей (читання художньої, документальної літератури, періодики, прослуховування музичних записів, перегляд кіно, вистав, концертів, відвідування музеїв, виставок, лекцій, зустрічі з письменниками, артистами, художниками);

- відпочинок і розваги (заняття спортом, зустрічі із друзями, знайомими, родичами, відвідування розважальних закладів, прогулянки містом, замиські виїзди тощо) [9].

Зважаючи на це, варто наголосити на слушному визначенні Т. Сарафанова, котрий визначає позааудиторну діяльність, де найповніше виявляються творчі можливості студентів [8:13]. Адже позааудиторна діяльність сприяє розвитку самостійності, активності, ініціативності та творчості кожної особи.

Окрім того, в дослідженнях Н. Грекової, визначено, що, позааудиторна робота, з одного боку, – це робота є педагогічним засобом організації та керівництва самостійною діяльністю студентів, з іншого – специфічною формою навчального та наукового пізнання визначила [1: 9]. Таке розуміння дозволяє розглядати зовнішню та внутрішню сторони позааудиторної діяльності: перша зумовлена функціями викладача, друга – пізнавальними функціями студентів.

Таким чином, слід визнати, що чіткого визначення терміна «позааудиторна діяльність» практично немає, а проаналізована література лише підтверджує те, що дослідження стосуються лише окремих її аспектів.

Позааудиторна діяльність зі студентами вищого педагогічного навчального закладу має досить широкі можливості для формування основ професіоналізму майбутніх учителів у процесі моделювання педагогічних ситуацій, оскільки, по-перше, її зміст, форми і методи допомагають реалізувати цілі й завдання педагогічної освіти, сприяють виконанню завдань методичного забезпечення системи саморозвитку особистості майбутнього фахівця; по-друге, потенціал спеціально організованої системи позааудиторної роботи може бути використаний для подолання труднощів перед нововведеннями, розвитку творчого потенціалу студентів, формування їх професійно-педагогічної компетентності тощо.

Отже, позааудиторній діяльності притаманні вагомі потенційні можливості відносно формування у студентів естетичної культури. Для успішного вирішення виховних завдань, ця діяльність не може здійснюватися самопливом. Саме тому використовується певне педагогічне планування, котре сприяє тому, щоб «узгодити мету виховного процесу з потребами та інтересами самого студента і забезпечити вихід на заздалегідь прогнозований позитивний результат виховної роботи» [7].

На підставі зазначеного, можна зробити висновок, що планування позааудиторної діяльності повинно містити такі складові: визначення мети, завдання, форм і методів роботи, періодичності про-

ведення виховних заходів та принципів їх реалізації. Зокрема, з огляду на дану проблематику, мета позааудиторної діяльності має полягати у підвищенні рівнів сформованості естетичної культури майбутніх вчителів засобами мистецтва.

У відповідності з цим, доцільно конкретно визначати і завдання позааудиторної діяльності:

1. Збагачення студентів знаннями щодо змісту естетично-етичних норм і цінностей, посилення їхнього інтересу різноманітних аспектів власної життєдіяльності та міжособистісної взаємодії;

2. Розширення емоційно-ціннісної сфери студентів, формування в них позитивної стійкої мотивації відносно дотримання цих норм і цінностей у власній поведінці та відносинах з іншими людьми.

Для дієвості та ефективності позааудиторної діяльності варто також покласти в основу її організації систему принципів, до яких слід віднести: принцип культуровідповідності, принцип гуманізму, принцип комунікативної дії, принцип диференціації та індивідуалізації виховного процесу, принцип рефлексії. Наведені принципи об'єктивно можуть бути об'єктивним підґрунтям ефективності реалізації позааудиторної діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що саме «принципи об'єднують основні фундаментальні положення, що впливають із закономірностей, умов і вимог, пов'язаних з процесом формування світогляду, соціально зумовлених моральних норм поведінки особистості, а також знань, умінь і навичок, об'єктивно необхідних для праці в суспільстві на конкретно-історичному етапі його розвитку» [9:8].

У контексті зазначеного, необхідно розглядати й організаційно-педагогічні форми позааудиторної діяльності, котрі являють собою способи організації молоді і педагогів для спільної діяльності після аудиторних занять, а також конкретні просвітницько-пізнавальні й виховні акції художньо-естетичної спрямованості, розраховані на студентську аудиторію.

Для повнішого розуміння окресленої проблеми варто згадати основні аспекти в організації позааудиторної діяльності:

по-перше, позааудиторна робота не повинна дублювати практичне заняття. Потрібно пам'ятати про принцип самодіяльності й не слідкувати за тим, щоб позааудиторна діяльність не перетворювалась на додаткові практичні заняття;

по-друге, при організації діяльності гуртків (секцій) або факультативів необхідно зважати на інтереси та уподобання тих, хто навчається;

по-третє, позааудиторна діяльність має бути пов'язана з навчальною програмою, але, в свою чергу, повинна розширювати та розвивати навички та вміння студентів, вести до подальшого розвитку та поглиблення їх знань;

по-четверте, обсяг матеріалу не повинен надто перевищувати програмний. Слід ретельно добирати додаткові навчальні матеріали з урахуванням рівня знань, вікових особливостей та уподобань тих, хто навчається. Добір матеріалу для позааудиторної роботи слід здійснювати з урахуванням його освітньої та виховної цінності;

по-п'яте, заняття проводяться регулярно, але студенти не повинні бути перевантаженими. Пошосте, звіт за кожного період роботи повинен бути чітко оформленим у цікавий вид діяльності, наприклад, конкурс, концерт, вечір художньої самодіяльності, екскурсію, майстер-клас.

Окрім зазначеного варто пам'ятати, що позааудиторна діяльність має бути продовженням аудиторних занять і проходити паралельно з ними, оскільки це допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на творчу корисну діяльність. Цілком доцільним бачиться визначення та розробки відповідних педагогічних умов формування у майбутніх вчителів естетично-етичної культури.

Важливим напрямом, орієнтованим на поліпшення змісту, форм і методів формування у майбутніх вчителів етично-естетичної культури в позааудиторній діяльності є створення умов для творчої самодіяльності студентів, наповнення цікавим зміст їхнього вільного часу. Адже повноцінний моральний розвиток не може відбуватися в атмосфері нудьги, репродуктивних форм діяльності.

Створення атмосфери співпричетності до життя ВНЗ, курсу, факультету – емоційний чинник формування естетично-етичної культури майбутніх вчителів. Важливим засобом формування у майбутніх вчителів естетичної культури, наповнення відповідним змістом їхнього вільного від навчання часу є залучення їх до участі в мистецьких гуртках, мистецьких колективах, діяльність яких спрямована на: гармонізацію психо-емоційного та фізичного стану людини; стимулювання творчої активності студентів; збереження неповторної індивідуальності кожної особистості; узагальнення життєвого досвіду, самостійну оцінку студентом власних дій, подій, ситуацій і відповідну побудову взаємин з молодіжним оточенням; активне і діяльне засвоєння різних видів мистецтв, прогнозування можливостей їх використання в професійних ситуаціях; нове сприймання наукового знання з його тенденцією до різноманіття [1:36].

Звернення до музичної та художньої творчості зумовлювалося тим, що музика та живопис відкриває можливості для творчої реалізації та самовизначення людини в світі, осягнення гармонії зі світом. Мистецтво містить цінні ідеї й століттями перевірений досвід виховання.

Вивчення цього досвіду і використання сучасних надбань творчості слід розглядати як вагомий засіб формування у студентів естетичної культури. Адже виразні засоби національної музики, живопису, декоративно-прикладного мистецтва сприяють розвитку в особистості моральних почуттів, глибокому осмисленню таких понять, як дружба, співпраця, взаємоповага, взаємозбагачення.

Помітне місце в позааудиторній діяльності посідає методика колективної творчості (залучення студентів до організації та проведення масових заходів), значущість якої полягала в можливості охо-

пити переважну більшість студентів, зумовлює емоційний взаємовплив, створює атмосферу особистої причетності до піднятих проблем. Адже при цьому студенти виступають тут як організаторами, так і учасниками (написання сценаріїв, добір наочності, збирання інформаційних матеріалів, підготовка виступів, участь у різноманітних конкурсах, вікторинах, майстер-класах, концертах тощо).

Висновки і перспективи. У підсумку є можливими висновки, що методика організації позааудиторної діяльності залежить напряду від презентованих педагогічних умов формування позааудиторної діяльності. Підвищенню виховного потенціалу позааудиторної діяльності сприяють розробки із залученням засобів мистецтва, які допомагають формувати у майбутніх вчителів естетичну культуру та сприяють не лише підвищенню рівня професійної підготовки студентів, але й ефективності їхнього особистісно-творчого виховання.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. *Абрамчук О.* Процес виховання студентів університету у позааудиторний час / *Оксана Абрамчук, Ольга Федул* // Молодь і ринок. – 2009. – № 9 (56). – С. 32-36.
2. *Бенько Л.* Нормативна і девіантна поведінка особистості в умовах соціалізації / *Ліана Бенько* // Соціальна психологія. – 2006. – № 5. – С. 64-69.
3. *Бех І. Д.* Виховання особистості: у 2-х кн. – Книга 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні застави [Текст] / *І. Д. Бех*. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
4. *Кибардина М. П.* Воспитание нравственной культуры студентов во внеучебной работе колледжа: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / *Кибардина Мария Петровна*. – Киров, 2006. – 192 с.
5. *Кролевецкая Е. Н.* Развитие субъект-субъектных отношений во взаимодействии куратора и студенческой группы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / *Кролевецкая Елена Николаевна*. – Белгород, 2006. – 215 с.
6. *Онучак Л. В.* Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – «Теорія і методика професійної освіти» / *Людмила Володимирівна Онучак*. – К., 2002. – 200с.
7. *Садова В. В.* Формування комунікативної культури вчителів початкових класів у процесі методичної роботи: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.04 – «теорія і методика професійної освіти» / *В. В. Садова*. – Харків, 2000. – 20 с.
8. *Сарафанова Т. В.* Педагогические условия формирования готовности студентов к творческой деятельности во внеаудиторной работе: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец.: 13.00.01 – «Общая педагогика и история педагогики» / *Т. В. Сарафанова*. – Владимир, 2004. – 17 с.
9. *Сулим-Карлір І. Ф.* Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи в процесі вивчення іноземних мов студентами економічних спеціальностей / *І. Ф. Сулим-Карлір* // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 52 (Педагогічні науки), 2012. – С. 92-95.
10. *Маслов В.* Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці / *В. Маслов* // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 1. – С. 3
11. *Фіцула М. М.* Педагогіка вищої школи [Текст] : навчальний посібник / *М. М. Фіцула*. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

Стаття до редколегії надійшла 28 березня 2017 р.